„Între mit şi bagatelizare. Despre reconsiderarea critică a trecutului; Ion Gavrilă Ogoranu şi rezistența anticomunistă din România”

Horia BOZDOGHINĂ

Liceul Tehnologic “Henri Coandă” din Sibiu
“Henri Coandă” Technological High School of Sibiu
e-mail: horia_bozdoghina@yahoo.com

The book proposes a critical perspective on former Romanian armed anticomunism resistance, emphasizing the myths created around it, after the fall of comunism. The main issue approached in this work refer to the fact that only the anticomunism actions of certain persons are enough for them to be presented as heroes and models for the Romanian society ,ignoring their political commitment in the area of right-wing extermism and radicalism.

The first part of the book is structured in three chapters . The first chapter deals with the culture of mystification started in the comunsim period. It also prisents case studies of members of the Legionary Movment or former fascists of the German minority from Romania,who colaborated with the comunist political police,Securitate,after the second World War. In the second chapter ,the most important myths regarding the former armed anticomunism resistance with a right-wing extremist character are expalained . The last chapter describes the most important aspect related to the phenomenon of right-wing extremism and radicalism in Romania in post-comunism period.

The second part of the book reproduces the autobiography written by Ion gavrila Ogoranu for the Securitate , in 1976,in comparition with his memories published after 1989. In addition, it includes two other relevant documents from the archive of the National Concil for the Securitate Archives (CNSAS).

Though Ion Gavrila Ogoranu is a representative figure for the phenomenon of mystification , the book is not a monography about him. Through his public actions,his activity in a party with a legionary feature and his memoirs , Ogoranu has become a subject for the creation of legends ,myths and historical distortions , supported and promoted by some historians or publicists.

Thus, this work is an invitation to reflection and it urges towards a critical vision and careful analysis in approaching the recent past.

Keywords: right-wing extremism, legionary Movement, anticomunist resistance, myths, Ion Gavrila Ogoranu.

Cartea, scrisă de William Totok şi Elena-Irina Macovei, apărută la Editura Polirom din Iaşi în anul 2016, reprezintă o primă abordare critică a fenomenului rezistenţei anticomuniste din România anilor totalitarismului comunist. Imediat după căderea regimului totalitar comunist, au apărut o serie de lucrări, studii, emisiuni radio-televizate care au tratat problema rezistenţei anticomuniste. Majoritatea istoricilor, intelectualilor sau jurnaliştilor au prezentat acest fenomen sub forme mitologice. Această mitizare a rezistenţei anticomuniste poate afecta percepția publicului asupra fenomenului, putând chiar influența în mod direct derapajele de la democrația liberală în favoarea unei alte forme de totalitarism şi anume totalitarismul legionar.

Rezistența anticomunistă din România după 1945 a cuprins o serie de grupări a căror motivație ideologică a

fost diferită. O parte a rezistenței anticomuniste s-a opus totalitarismului comunist pornind de la principiile democrației și ale libertății. Aici vorbim de simpatizanții Regelui Mihai, de liberali sau țărăniști. Aceștia au văzut în procesul de sovietizare a României suprimarea democrației, a libertății, o subordonare a țării în fața Uniunii Sovietice. Aceste grupări anticomuniste au văzut în Statele Unite ale Americii și în Marea Britanie, în general în democrația nord-atlantică, modelul de dezvoltare a României în care libertățile cetățeanului sunt respectate.

Pe de altă parte rezistența anticomunistă a cuprins o serie de grupări legionare, foști membri ai Legiunii Arhanghelului Mihail, formațiune politică desprinsă, în anul 1927, din Liga Apărării Naționale Creștine, înființată, în anul 1923, de către A.C. Cuza. Legiunea Arhanghelului Mihail, numită și Mișcarea Legionară, condusă de Corneliu Zelea Codreanu, supranumit „Căpitanul", a fost o formațiune politică de orientare naționalist-fascistă cu un caracter antidemocrat, antisemit, anticomunist, care a combătut violent sistemul pluralist din România interbelică. Această formațiune politică nu a ezitat să folosească asasinatul ca armă politică. O serie de politicieni precum liberalul I.G. Duca, țărănistul Armand Călinescu, ambii prim-miniștri în funcție, Virgil Madgearu - teoretician al ideologiei țărăniste, istoricul Nicolae Iorga au fost asasinați de legionari. De asemenea, legionarii au înfăptuit masacrul de la închisoarea Jilava, în noaptea de 26 spre 27 noiembrie 1940, când au fost uciși un număr de 64 de deținuți politici.

În timpul rebeliunii legionare din zilele de 21-23 ianuarie 1941, aceștia și-au dat drumul instinctelor antisemite, ucigând în pădurea Jilava în jur de 120 de evrei, devastând sinagogi evreiești din București, cum ar fi Templul Coral.

Meritul lucrării este analiza obiectivă a diferențelor ideologice ale grupărilor anticomuniste.

În ceea ce privește structura cărții, viziunea autorilor se încadrează în abordarea de tip pozitivist, autorii împărțind demersul lor științific pe capitole. Astfel, lucrarea cuprinde o introducere urmată de patru capitole, concluzii și bibliografie. De asemenea, există o listă de abrevieri, note despre documentare, o notă despre documente, ilustrații, documente, bibliografie și un indice de nume, fapt ce dă o greutate științifică mai mare lucrării și ușurează lectura.

Încă din introducerea cărții, autorii specifică faptul că: „Este important de menționat încă de la început, că lucrarea nu constituie o monografie despre Ion Gavrilă Ogoranu, deși acesta este personajul central al cărții." În capitolele lucrării, autorii analizează pe larg atitudinea anticomunistă ale diverselor grupări de extremă dreapta, fasciste, fie ele românești, fie aparținând unor minorități naționale, cum ar fi minoritatea germană. Invocarea lui Ion Gavrilă Ogoranu se datorează faptului că: „este o figură reprezentativă pentru a ilustra tocmai crearea unor mituri în ceea ce-l privește, la care în afară de alți publiciști și istorici, a contribuit el însuși prin scrieri memoralistice, acțiuni publice și nu în ultimul rând, prin activitatea sa în cadrul Partidului Pentru Patrie (Totul pentru Țară), de obârșie legionară".

Primul capitol este intitulat „Cultura mistificării". Acesta cuprinde subcapitolele: „Extremiștii de dreapta și comunismul", „Asasinat, răzbunare sau execuție?", „Colportaje biografice", „Legionarii și represiunea stalinistă", „Convergențe între exilați și regimul postbelic de la București", „Bibliotecarul de la Auschwitz, Hans Mokka", „De la SD la Securitate: Fritz Cloos", „Inspector școlar nazist și militant antimaghiar: Hans Weresch", „Instrumentalizarea naționalismului antebelic".

Pe parcursul capitolului, autorii se opresc asupra unor lucrări memorialistice ale unor foști legionari precum Nistor Chioreanu sau Ion Gavrilă Ogoranu, care au încercat să mistifice prin scrierile lor adevărata natură a legionarismului interbelic prin omisiunea antisemitismului violent sau a caracterului criminal al Mișcării Legionare. De asemenea, sunt expuse și o serie de evenimente în care grupările legionare au fost angajate în lupta cu securitatea, autorii subliniind că „Ogoranu s-a simțit profund legat de ideologia legionară în numele căreia a dus lupta contra comunismului." (pagina 43) Capitolul descrie și modul prin care foști adepți ai fascismului au devenit, în perioada comunistă, membri ai Securității, autorii scoțând în evidență cazurile reprezentative ale lui Hans Mokka și Fritz Cloos.

Capitolul „Crearea miturilor postcomuniste" cuprinde subcapitolele: „Anticomunism naționalist și *Cartea neagră a comunismului*", „Moduri de aglutinare a extremismului", „Politica de reabilitare controversată", „Partizanii anticomuniști: motivații personale și ideologice privind alăturarea la grupurile de gherilă", „Despre Ion Gavrilă Ogoranu".

Pe parcursul acestui capitol, autorii analizează motivațiile ideologice ale grupărilor anticomuniste animate de naționalism – extremist. Îmbibate de sentimente xenofobe și antisemite, aceste grupări legionare au încercat, prin manifeste clandestine, să inoculeze ideea că regimul comunist a fost instaurat și menținut de alogeni, în special evrei și

maghiari. Autorii subliniază că: „În mai toate aceste manifeste lansate după război se poate constata o coagulare a diferitelor tradiţii ale urii contra evreilor: 1) cea legionară, 2) cea eliminatorie (antonesciană) şi 3) cea creştină. Această fuziune a diferitelor linii ale tradiţiilor antisemitismului a produs, pe parcurs şi o închegare ideologică a concepţiilor primare, indefinite, ale unor persoane neînglobate în vreo formaţiune politică, dar care din varii motive s-au hotărât să se alăture grupărilor de gherilă." (pag. 118) De asemenea, este tratat şi episodul paraşutării, în România comunistă, a unor foşti legionari aflaţi în exil, de către americani. Episodul este des folosit în zilele noastre de către anumite cercuri neolegionare în a arăta, în mod forţat, că a existat o similitudine între democraţia americană şi ideologia legionară. În realitate, americanii au folosit un număr limitat de legionari, pe care i-au paraşutat în România comunistă, însă această operaţiune s-a înscris în strategia americană din „Războiul rece" şi anume „duşmanul duşmanului meu îmi este prieten." Între democraţia nord-americană şi legionarism nu a existat nicio similitudine, ideologia legionară a fost antidemocrată.

Un alt aspect analizat de autori a fost influenţa legionarismului în mediile clericale creştin – ortodoxe. Mişcarea legionară a dezvoltat de-a lungul perioadei interbelice un pseudomisticism, menit a-i conferi o aură mesianică de salvatoare a României. Pseudoreligiozitatea legionarilor nu provenea dintr-o etică moral religioasă din moment ce legionarii au folosit violenţa în stradă şi asasinatul împotriva adversarilor politici. Invocarea religiei creştin ortodoxe de către o mişcare politică pro-totalitară, antisemită şi care folosea cuiva în viaţa politică nu a fost decât o denaturare a mesajului creştin: „Iubeşte-ţi aproapele ca pe tine însuţi."

Ultimul capitol intitulat „Recuperarea fascismului românesc" este împărţit în subcapitolele: „Transformarea radicală (1990-1992)", „Consolidarea structurilor democratice (1992-1996)", „Schimbarea elitei politice (1996-2000)" şi „Postcomunismul neoliberal (2000-2015)". Pe parcursul capitolului, autorii analizează apariţia diverselor curente naţionalist-şovine, de la Partidul România Mare până la grupările neolegionare. „Creşterea problemelor sociale şi lipsa perspectivelor de viitor" – sunt de părere autorii – „au contribuit la recrudescenţa unor nostalgii faţă de sistemul paternalist în care libertatea individuală era supusă celei colective. (...) În consecinţă, tansformarea socială radicală a anilor 1990 – 1992 se manifesta printr-un naţionalism exagerat şi o atitudine ostilă faţă de ce era considerat străin, faţă de minorităţile naţionale şi religioase" (pag. 164). În sensul acestei idei, autorii trec în revistă diferitele incidente de natură naţionalist şovină, de la conflictul interetnic, din 1990, de la Târgul Mureş până la violenţele antirome din diverse sate româneşti cu o populaţie romă mai numeroasă. O atenţie sporită este acordată de autori publicaţiilor cu caracter naţionalist-şovin şi antisemit, apărute după 1990.

„După alegerile din 1992" – sublinează autorii – „se poate constata o consolidare a structurilor democratice, ceea ce nu înseamnă că instituţiile existente acţionau în conformitate cu principiile statului de drept de tip occidental" (pag. 170).

După cum scriam la început, lucrarea „Între mit şi bagatelizare. Despre reconsiderarea critică a trecutului, Ion Gavrilă Ogoranu şi rezistenţa anticomunistă din România" nu se limitează doar la persoana şi activitatea politică a lui Ion Gavrilă Ogoranu, ci reprezintă o radiografie a extremei drepte româneşti, fie că vorbim de Mişcarea Legionară, fie de diverse forme ale naţionalismului extremist din România. Analizând acest fenomen din România, William Totok şi Elena – Irina Macovei ajung la concluzia că: „Pericolul preluării puterii de către grupuri radicale de dreapta organizate nu există în România, devenită membră a Uniunii Europene în 2007". Însă autorii atrag atenţia că „există pericolul acut al preluării retoricii naţionalist populiste de către partide considerate democratice - şi nu doar ca tactică electorală. Tocmai aceste deraieri naţionaliste aruncă asupra unor politicieni o lumină extrem de nefavorabilă şi stârnesc îndoieli în ceea ce priveşte competenţa lor democratică" (pag. 181).

Ca observaţii de fond, menţionăm lipsa unei analize asupra grupărilor anticomuniste care s-au opus sovietizării României având la bază principiile democraţiei, grupări formate în special din naţional-ţărănişti, liberali sau foşti ofiţeri din armata regală. Aceste grupări anticomuniste au avut o motivaţie legitimă în atitudinea lor antitotalitară, întrucât de-a lungul existenţei lor politice au fost ataşate principiilor democraţiei.

Lucrarea lui William Totok şi Elena – Irina Macovei reprezintă o primă şi importantă contribuţie la descrierea şi analiza rezistenţei anticomuniste din România şi încearcă, cu succes, să facă deosebirea între anticomunismul motivat de principiile democraţiei şi anticomunismul de inspiraţie legionară promovat de grupări care au avut la bază o ideologie totalitară precum cea legionară.